

วิเทศวารสาร

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC) ผลิตเอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับการทูตและการระหว่างประเทศ ความเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นของผู้เขียน ไม่ได้เป็นความเห็นของรัฐบาลไทยหรือกระทรวงการต่างประเทศ การผลิตหรือทำซ้ำเอกสารและบทความในรูปแบบใด ๆ ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากศูนย์ศึกษาการต่างประเทศที่ isc@mfa.go.th และจะต้องระบุชื่อผู้เขียนให้ชัดเจนตามหลักการอ้างอิงเอกสารที่เป็นสากลด้วย

ฉบับที่ 3/2569 | พฤษภาคม 2569

นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคณาจารย์ในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่ท้าทายและยืดหยุ่นต่อไทย

อรรถัย ภูบุญลาภ ภูนาซีลาน¹

บทความนี้มุ่งศึกษานโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทาง (multi-vector foreign policy) ของคณาจารย์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงลึกจากการแลกเปลี่ยนทางวิชาการระหว่างนักวิชาการคณาจารย์กับไทย ภายใต้โครงการกระชับความร่วมมือด้านวิชาการและการศึกษาระหว่างไทยกับเอเชียกลาง เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์เอเชียกลางศึกษาในประเทศไทย ซึ่งสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงอัสตานา ดำเนินการ ณ ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 7 - 13 กุมภาพันธ์ 2569 โดยการแลกเปลี่ยนดังกล่าวได้สะท้อนมุมมองที่สำคัญเกี่ยวกับแนวคิด พัฒนาการ และการนำไปปฏิบัติของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคณาจารย์ โดยเฉพาะในบริบทของพลวัตทางภูมิรัฐศาสตร์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงภายหลังเกิดความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน โดยบทความนี้ได้วิเคราะห์หลักการพื้นฐานและมิติทางยุทธศาสตร์ของนโยบายต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคณาจารย์ ผ่านกรอบแนวคิดสังคมนิยม (realism) และทฤษฎีการถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยง (hedging strategy) โดยชี้ให้เห็นว่าคณาจารย์สามารถดำเนินนโยบายท่ามกลางการแข่งขันของมหาอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรักษาความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของตนได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ บทความนี้ยังได้พิจารณาถึงนัยต่อประเทศไทย โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการรักษาดุลยภาพเชิงยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางการทูต การ

¹ ดร. อรรถัย ภูบุญลาภ ภูนาซีลาน ดำรงตำแหน่งอัครราชทูตที่ปรึกษา ณ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงอัสตานา ประเทศคณาจารย์ มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัสเซีย ภูมิภาคเอเชียกลาง และภูมิภาคยูเรเชีย โดยยังมีความสนใจด้านการวิจัยและวิชาชีพที่ครอบคลุมเรื่องการเสริมสร้างพลังสตรี ความเท่าเทียมทางเพศ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้ ข้อคิดเห็นและมุมมองที่ปรากฏในบทความนี้เป็นของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว และไม่สะท้อนถึงท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศ หรือ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงอัสตานา

กระจายความเสี่ยงทางด้านเศรษฐกิจ และการดำเนินนโยบายการทูตเชิงรุก เพื่อรองรับบริบทของระบบระหว่างประเทศที่มีความท้าทายและกำลังก้าวสู่ความเป็นพหุขั้วอย่างเด่นชัด

1. หลักการสำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของอาเซียน

นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของอาเซียนสามารถอธิบายได้อย่างเป็นระบบผ่านกรอบแนวคิดสังคมนิยม (realism) ซึ่งมองว่าระบบระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นอนาธิปไตย (anarchic international system) ที่ปราศจากอำนาจกลางกำกับดูแล โดยในบริบทดังกล่าว มหาอำนาจต่างแข่งขันกันเพื่อขยายอิทธิพลและเสริมสร้างอำนาจของตน ขณะที่รัฐขนาดเล็กและรัฐขนาดกลางจำเป็นต้องดำเนินนโยบายสร้างดุลยภาพ (balancing) ระหว่างมหาอำนาจ เพื่อรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์และความอยู่รอดของรัฐ² ในอีกมิติหนึ่ง นโยบายการต่างประเทศของอาเซียนยังสามารถตีความผ่านกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์การถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยง (hedging strategy) ซึ่งระบุว่า รัฐขนาดเล็กและรัฐขนาดกลางมิได้เลือกดำเนินนโยบายถ่วงดุล (balancing) หรือการเข้าร่วมกับฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่า (bandwagoning) อย่างสุดโต่ง หากแต่เลือกใช้แนวทางแบบผสมผสานทั้งความร่วมมือ (cooperation) และการกระจายความเสี่ยง (diversification) เข้าด้วยกัน เพื่อบริหารจัดการความไม่แน่นอนเชิงและลดทอนความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการแข่งขันของมหาอำนาจ³ โดยการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทั้งสังคมนิยมและยุทธศาสตร์การถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยงดังกล่าว ช่วยอธิบายพฤติกรรมนโยบายการต่างประเทศของอาเซียนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ของอาเซียนซึ่งตั้งอยู่ ณ ใจกลางภูมิภาคยูเรเชีย อันเป็นจุดบรรจบของอิทธิพลจากสองมหาอำนาจหลัก ได้แก่ รัสเซียและจีน สถานะเชิงภูมิศาสตร์ดังกล่าวยิ่งตอกย้ำความจำเป็นที่อาเซียนต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างรอบคอบ ยืดหยุ่น และหลากหลาย เพื่อรักษาดุลยภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจและคงไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในระยะยาว

หนึ่งในหลักการสำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของอาเซียน ซึ่งสะท้อนผ่านกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทั้งสองข้างต้นคือการธำรงไว้ซึ่งอธิปไตยของรัฐ (sovereignty) โดยอาเซียนในฐานะรัฐเอกราชใหม่ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปลายปี ค.ศ. 1991 มีที่ตั้งอยู่ระหว่างรัสเซียกับจีน โดยมีพรมแดนติดกับรัสเซียยาวเกือบ 7,800 กิโลเมตร ซึ่งนับเป็นพรมแดนระหว่างประเทศที่ต่อเนื่องยาวที่สุดในโลก และมีพรมแดนติดกับจีนยาวประมาณ 1,800 กิโลเมตร ภายใต้บริบทดังกล่าว อาเซียนจึงได้นำแนวทางการทูตแบบหลายทิศทางมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อค้ำจุนอธิปไตยและความเป็นเอกราชของตน แม้ว่าในช่วงต้น

² Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill; Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company

³ Goh, E. (2007). Great powers and hierarchical order in Southeast Asia: Analyzing regional security strategies. *International Security*, 32(3), 113-157; Kulik, C. C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159-185.

ทศวรรษ 1990 จะยังมีได้มีการใช้คำว่า “นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทาง” อย่างเป็นทางการ แต่หลักการพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวสามารถสืบย้อนกลับไปได้จากบทความเชิงนโยบายของนายนูร์ซูลตัน นาซาร์บายอฟ ประธานาธิบดีคนแรกของคาซัคสถาน เรื่อง “ยุทธศาสตร์การสร้างและพัฒนาคาซัคสถานในฐานะรัฐอธิปไตย” (Strategy for the Formation and Development of Kazakhstan as a Sovereign State) ซึ่งเผยแพร่เมื่อปี ค.ศ. 1992⁴ โดยสาระสำคัญประการหนึ่งของนโยบายดังกล่าวคือ การให้ความสำคัญสูงสุดต่อความมั่นคงของรัฐ โดยดำเนินการผ่านมาตรการหลากหลายรูปแบบ อาทิ การสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์กับประเทศเพื่อนบ้าน การเสริมสร้างความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับรัฐในภูมิภาคเอเชียกลางและใกล้เคียง ตลอดจนการขยายความสัมพันธ์ไปยังประเทศอื่น ๆ นอกภูมิภาค

ในช่วงทศวรรษ 1990 คาซัคสถานได้ดำเนินนโยบายการทูตแบบหลายทิศทางอย่างมียุทธศาสตร์ โดยการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจหลายฝ่ายพร้อมกัน ควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของประเทศ โดยเฉพาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ เพื่อดึงดูดการลงทุนและความร่วมมือจากต่างประเทศในวงกว้าง โดยเฉพาะบริษัทพลังงานระหว่างประเทศจากประเทศมหาอำนาจ อาทิ Chevron และ ExxonMobil จากสหรัฐฯ Shell และ Eni จากยุโรป Lukoil และ Rosneft จากรัสเซีย รวมถึง China National Petroleum Corporation จากจีน ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการส่งออกพลังงานผ่านโครงการ Caspian Pipeline Consortium (CPC) ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าคาซัคสถานสามารถกระจายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงการพึ่งพิงต่อประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป⁵ โดยยุทธศาสตร์ดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงการบริหารประเทศของประธานาธิบดีนาซาร์บายอฟ ซึ่งได้กำหนดแนวทางนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะเชิงปฏิบัติ (pragmatic) และรักษาดุลยภาพ (balanced) และที่สำคัญคือการไม่ยึดโยงกับอุดมการณ์ของมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เน้นการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก และแม้ในช่วงเวลาดังกล่าวจะยังมีได้มีการใช้คำว่า “multi-vector” อย่างเป็นทางการในเชิงนโยบาย แต่หลักการพื้นฐานของแนวทางดังกล่าว ได้แก่ ความสมดุล (balance) ความยืดหยุ่น (flexibility) และการกระจายความเสี่ยง (diversification) ได้ถูกบูรณาการไว้อย่างชัดเจนในแนวทางการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของคาซัคสถานแล้ว

⁴ Nazarbayev, N. (1992). Strategy for the formation and development of Kazakhstan as a sovereign state. <https://e-history.kz/en/history-of-kazakhstan/show/9687>

⁵ Nurbolat N., Bulent T., Zhengisbek T., Alina S., & Zhangeldi A. (2024). The Republic of Kazakhstan’s multi-vector foreign policy: Re-evaluation under president Tokayev. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 45 (2024), 915 - 924. <https://doi.org/10.34044/j.kjss.2024.45.3.21>; Nygmet I., Dinara P., & Nurmakhan T. (2025). After January: Kazakhstan’s Journey Through Identity and Geopolitics, Springer Nature Singapore Pte Ltd.

หลักการสำคัญของนโยบายการต่างประเทศของคาซัคสถานปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้นภายใต้การนำของนายคาซิม โจนมาร์ต โตคาเยฟ ประธานาธิบดีคนที่สองของประเทศ ซึ่งก่อนหน้านี้นี้เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยของประธานาธิบดีนาซาร์บายเยฟ และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายการทูตของประเทศ โดยหลักการดังกล่าวได้รับการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในเอกสารนโยบายการต่างประเทศของคาซัคสถาน อาทิ เอกสารแนวคิดนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐคาซัคสถาน ปี ค.ศ. 2020 - 2030 (Foreign Policy Concept for the Republic of Kazakhstan 2020 - 2030)⁶ ซึ่งสะท้อนวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะยาว ทั้งนี้ ภายใต้การนำของประธานาธิบดีโตคาเยฟ คาซัคสถานยังคงดำเนินนโยบายการต่างประเทศแบบไม่เลือกข้าง (non-alignment) อย่างต่อเนื่อง โดยหลีกเลี่ยงการเข้าข้างมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ขณะเดียวกันยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์กับทุกฝ่าย แนวทางดังกล่าวสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมของคาซัคสถานในกรอบความร่วมมือทั้งเชิงภูมิรัฐศาสตร์และเชิงสถาบันที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง โดยในด้านความสัมพันธ์กับรัสเซียนั้น คาซัคสถานเป็นสมาชิกขององค์การความร่วมมือที่นำโดยรัสเซีย อาทิ สหภาพเศรษฐกิจยูเรเชีย (Eurasian Economic Union: EAEU) และองค์การสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกัน (Collective Security Treaty Organization: CSTO) ขณะเดียวกัน คาซัคสถานยังคงรักษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิดกับจีนและมีบทบาทสำคัญในโครงการข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative) โดยเฉพาะในโครงการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เช่น Trans-Caspian International Transport Route หรือที่รู้จักกันในชื่อ “Middle Corridor” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสถานะของคาซัคสถานในฐานะศูนย์กลางการขนส่งที่เชื่อมโยงระหว่างเอเชียกับยุโรป

ในการดำเนินนโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักของความสมดุล (balance) ความยืดหยุ่น (flexibility) และการกระจายความเสี่ยง (diversification) คาซัคสถานได้ขยายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์กับมหาอำนาจอื่นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสหรัฐฯ และประเทศในยุโรป โดยแนวทางดังกล่าวสะท้อนอย่างชัดเจนผ่านการมีส่วนร่วมของคาซัคสถานในกรอบความร่วมมือที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ เช่น C5+1 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการหารือเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐฯ กับห้าประเทศในเอเชียกลางซึ่งรวมถึงคาซัคสถาน นับตั้งแต่การจัดตั้งในปี ค.ศ. 2015 กรอบ C5+1 ได้พัฒนาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นความร่วมมือในระดับภูมิภาคที่มีความสำคัญ อาทิ ความมั่นคง การพัฒนาเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานในภูมิภาค ในขณะเดียวกัน คาซัคสถานยังได้ส่งเสริมความร่วมมือกับสหภาพยุโรปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภายใต้ยุทธศาสตร์ Global Gateway ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน และโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน ทั้งนี้ สหภาพยุโรปยังเป็นคู่ค้าและที่มาของแหล่งลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI)

⁶ Tokayev, K.-J. (2020). Concept of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030. https://www.akorda.kz/en/legal_acts/decrees/on-the-concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-kazakhstan-for-2020-2030

รายใหญ่ที่สุดของคาซัคสถาน⁷ โดยประเทศในยุโรปหลายประเทศเป็นนักลงทุนและคู่ค้าหลักของคาซัคสถาน อาทิ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ไชปรัส และลักเซมเบิร์ก ขณะเดียวกัน บริษัทชั้นนำของยุโรป เช่น Shell Eni Alstom และ Air Liquide ได้เข้ามาดำเนินธุรกิจอย่างกว้างขวางในภาคพลังงาน การขนส่ง และ อุตสาหกรรม⁸ โดยการดำเนินความสัมพันธ์ในหลายทิศทางเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามเชิงยุทธศาสตร์ของคาซัคสถานในการสร้างดุลยภาพระหว่างรัสเซีย จีน กับโลกตะวันตก ขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงการพึ่งพิงต่อประเทศหรือกลุ่มประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป

2. มิติสำคัญของการขยายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคาซัคสถาน

แม้ว่านโยบายการต่างประเทศของคาซัคสถานในสมัยของประธานาธิบดีนาซาร์บายเอฟจะมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐและการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ แต่ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีโตคาเยฟได้มีการปรับจุดเน้นไปสู่การให้ความสำคัญกับ “การทูตเศรษฐกิจ” (economic diplomacy) ในฐานะเสาหลักสำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทาง ทั้งนี้ ในยุคของประธานาธิบดีนาซาร์บายเอฟ การทูตแบบหลายทิศทางทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการรักษาดุลยภาพความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจ ควบคู่ไปกับการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเข้าสู่ภาคพลังงาน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของเศรษฐกิจของประเทศ ในทางตรงกันข้าม นโยบายการต่างประเทศภายใต้การนำของประธานาธิบดีโตคาเยฟ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านเชิงยุทธศาสตร์ โดยมุ่งใช้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของคาซัคสถานเป็นกลไกในการสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศ และการพัฒนาในระยะยาว โดยแนวคิด “การทูตเศรษฐกิจ” ได้รับการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในเอกสารแนวคิดนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐคาซัคสถาน ปี ค.ศ. 2020 - 2030 (Foreign Policy Concept for the Republic of Kazakhstan 2020-2030) โดยให้ความสำคัญกับการขยายตัวของการค้า การลงทุน และการเชื่อมโยงไปสู่ภาคเศรษฐกิจที่หลากหลายมากกว่าการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม ด้วยการตระหนักถึงความเสี่ยงจากการพึ่งพิงภาคพลังงานไฮโดรคาร์บอนมากเกินไป รัฐบาลของประธานาธิบดีโตคาเยฟจึงได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกในการส่งเสริมการกระจายโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่สาขาที่มีศักยภาพ อาทิ ภาคการผลิต เศรษฐกิจดิจิทัล โลจิสติกส์ พลังงานสีเขียว และบริการทางการเงิน ทั้งนี้ รัฐบาลยังได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ของประธานาธิบดีโตคาเยฟในการพัฒนาคาซัคสถานให้ก้าวสู่การเป็นรัฐดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบภายในสิ้นทศวรรษ โดยได้กำหนดให้ปี ค.ศ. 2026 เป็น “ปี

⁷ European Commission. (2024). EU-Kazakhstan relations: Trade and investment factsheet. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en

⁸ European External Action Service (EEAS). (2024). European Union and Kazakhstan: Relations and cooperation.

แห่งการดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์” (Year of Digitalization and Artificial Intelligence) เพื่อขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม⁹

อีกหนึ่งมิติทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคาซัคสถานคือการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกรอบพหุภาคี (multilateralism) และภูมิภาคนิยม (regionalism) เพื่อยกระดับสถานะในเวทีระหว่างประเทศ ในฐานะรัฐที่มีบทบาทสร้างสรรค์และเป็นกลาง โดยในระดับโลก คาซัคสถานมีบทบาทโดดเด่นภายใต้กรอบของสหประชาชาติในประเด็นการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์และการลดอาวุธ โดยในอดีต คาซัคสถานเป็นหนึ่งในสาธารณรัฐที่มีการติดตั้งคลังอาวุธนิวเคลียร์ของสหภาพโซเวียต แต่ภายหลังได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1991 คาซัคสถานได้ตัดสินใจสละอาวุธนิวเคลียร์โดยสมัครใจและมุ่งสร้างอัตลักษณ์ของประเทศในฐานะรัฐที่มีความรับผิดชอบและยึดมั่นในสันติภาพ ความมุ่งมั่นดังกล่าวสะท้อนผ่านการตัดสินใจปิด Semipalatinsk Nuclear Test Site (หรือที่รู้จักกันในชื่อ Polygon) ซึ่งเป็นสถานที่ทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของสหภาพโซเวียต ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของคาซัคสถาน โดยสหภาพโซเวียตได้ทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ในบริเวณดังกล่าวถึง 456 ครั้งในช่วงปี ค.ศ. 1949 - 1989 และรัฐบาลคาซัคสถานได้ถ่ายโอนหัวรบนิวเคลียร์ทั้งหมดออกจากดินแดนของประเทศ¹⁰ นอกจากนี้ คาซัคสถานยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันบรรทัดฐานระหว่างประเทศด้านการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์และการส่งเสริมเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ผ่านการเข้าร่วมเป็นภาคีสันติสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons: NPT) ในฐานะรัฐที่ไม่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1994 และการจัดตั้งเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียกลางด้วยการผลักดันให้เกิดสนธิสัญญาว่าด้วยเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียกลาง (Central Asian Nuclear-Weapon-Free Zone: CANWFZ) หรือรู้จักกันในชื่อสนธิสัญญาเซมิพาลาตินสค์ (Treaty of Semipalatinsk) ในปี ค.ศ. 2006 ซึ่งมีผลห้ามการพัฒนา การครอบครอง หรือการติดตั้งอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียกลาง ยิ่งไปกว่านั้น คาซัคสถานยังเป็นผู้ริเริ่มวันต่อต้านการทดลองอาวุธนิวเคลียร์สากล (International Day against Nuclear Tests) ซึ่งได้รับการรับรองจากสหประชาชาติและมีการรำลึกในวันที่ 29 สิงหาคมของทุกปี ตลอดจนโครงการ ATOM ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในระดับโลกเกี่ยวกับผลกระทบด้านมนุษยธรรมจากการทดสอบนิวเคลียร์ อีกทั้งคาซัคสถานยังมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานนิวเคลียร์ของโลก โดยเป็นที่ตั้งของธนาคารยูเรเนียมเสริมสมรรถนะต่ำ (Low Enriched Uranium: LEU Bank) ของทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency) ซึ่งช่วยให้ประเทศต่าง ๆ สามารถเข้าถึงเชื้อเพลิงนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์โดยสันติและเพื่อป้องกันวิกฤตพลังงานในกรณีที่ประเทศสมาชิกไม่สามารถจัดหาเชื้อเพลิง

⁹ Tokayev, K.-J. (2026). Decree on declaring 2026 the Year of Digitalization and Artificial Intelligence. <https://www.akorda.kz>

¹⁰ Kassenova, T. (2024). Kazakhstan's irreversible disarmament. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 7(1), 60 - 70. <https://doi.org/10.1080/25751654.2024.2354951>

นิวเคลียร์จากตลาดปกติได้เนื่องจากเหตุสุ่ววิสัย พร้อมทั้งลดความเสี่ยงของการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ โดยความริเริ่มและบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของคาซัคสถานในฐานะผู้สนับสนุนเชิงรุกด้านการลดอาวุธในระดับโลก และในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความรับผิดชอบต่อความมั่นคงระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ คาซัคสถานยังได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำด้านการทูตพหุภาคีผ่านการริเริ่มและเป็นเจ้าภาพเวทีการหารือระหว่างประเทศในหลากหลายมิติ ตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่ กรอบการประชุม Astana International Forum ซึ่งเป็นข้อริเริ่มของประธานาธิบดีโตคาเยฟที่ได้รับการออกแบบให้มีลักษณะคล้าย World Economic Forum และ Boao Forum for Asia โดยเป็นเวทีที่รวบรวมนำในระดับโลก ผู้กำหนดนโยบาย และผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขา เพื่อหารือประเด็นสำคัญของโลก¹¹ นอกจากนี้ คาซัคสถานยังได้เสริมสร้างบทบาทของตนในฐานะ “ศูนย์กลางการประสานความร่วมมือ” ในประเด็นที่มีความสำคัญระดับโลก ดังเห็นได้จากการเป็นเจ้าภาพการประชุม Regional Ecological Summit ณ กรุงอัสตานา ระหว่างวันที่ 22 - 24 เมษายน 2569 ที่มุ่งเน้นประเด็นความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสภาพภูมิอากาศ และการรับมือกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคเอเชียกลาง อีกทั้งคาซัคสถานยังได้ริเริ่มการจัดประชุม Congress of Leaders of World and Traditional Religions ซึ่งเป็นเวทีการหารือระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของพหุสังคมประเทศต่าง ๆ ซึ่งข้อริเริ่มเหล่านี้ของคาซัคสถานสะท้อนถึงความชาญฉลาดทางการทูตของคาซัคสถานเพื่อการวางตำแหน่งประเทศในฐานะศูนย์กลางการเจรจาระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายที่จะนำไปสู่การยกระดับการรับรู้เกี่ยวกับคาซัคสถานในเวทีระหว่างประเทศ เป็นการขยายเครือข่ายทางการทูตของคาซัคสถานและตอกย้ำบทบาทคาซัคสถานในฐานะสะพานเชื่อมระหว่างภูมิภาค มหาอำนาจ และอารยธรรมต่าง ๆ โดยยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ยังได้รับการตีความอย่างกว้างขวางว่าเป็นส่วนหนึ่งของความมุ่งมั่นของคาซัคสถานในการยกระดับสถานะสู่การเป็นรัฐขนาดกลาง (middle power) ในระบบระหว่างประเทศ¹²

ในระดับภูมิภาค คาซัคสถานมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ผลักดันแนวคิดภูมิภาคนิยม (regionalism) ในเอเชียกลางอย่างต่อเนื่อง โดยตัวอย่างที่ชัดเจนของบทบาทดังกล่าวสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในเวทีการประชุมหารือระดับผู้นำรัฐเอเชียกลาง (Consultative Meetings of the Heads of State of Central Asia) ซึ่งได้พัฒนาเป็นกลไกสำคัญสำหรับการเสริมสร้างการหารือในระดับภูมิภาคเอเชียกลางเพื่อการสร้างความไว้วางใจ และการประสานความร่วมมือเพื่อรับมือกับความท้าทายร่วมกัน¹³ แนวทางนี้ยังได้รับการผลักดันให้มีความ

¹¹ Astana International Forum. (2024). About the Astana International Forum. <https://astanainternationalforum.org>

¹² Cornell, S. E. (2024). Kazakhstan and the rise of middle powers in Central Asia. *The Central Asia-Caucasus Analyst*, 31.

¹³ Bourdais Park, J., Adibayeva, A., & Saari, D. (2023). Introduction: Regionalism for Central Asian Studies. In: *Politics of Regionalism in Central Asia*. Palgrave Macmillan, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-4079-0_1

เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นผ่านเอกสารแนวคิดสำหรับการพัฒนาความร่วมมือระดับภูมิภาคจนถึงปี ค.ศ. 2040 (Concept for the Development of Regional Cooperation until 2040) ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ระยะยาวในการเสริมสร้าง การบูรณาการระดับภูมิภาค โดยเน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการ ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการตอบสนองต่อความท้าทายด้านความมั่นคงร่วมกัน¹⁴ นอกจากนี้ คาซัคสถานยังมี บทบาทนำในกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะการริเริ่มกรอบการประชุมว่าด้วยการส่งเสริม ปฏิสัมพันธ์และมาตรการสร้างความไว้วางใจระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย (Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia: CICA) ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 28 ประเทศสมาชิก และทำ หน้าที่เป็นเวทีสำคัญในการส่งเสริมการหารือ การสร้างความเชื่อมั่น และความร่วมมือในระดับเอเชีย ใน ขณะเดียวกัน คาซัคสถานยังมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Cooperation Organization: SCO) ที่มุ่งส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนเป็นสมาชิกของ องค์การรัฐเติร์ก (Organization of Turkic States: OTS) ซึ่งสะท้อนความพยายามในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ภายใต้อาณัติระหว่างประเทศที่มีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และรากฐานภาษาตุรกี อีกทั้งยังเป็นสมาชิก ขององค์การว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Organization for Security and Cooperation in Europe: OSCE) ซึ่งคาซัคสถานดำรงตำแหน่งประธาน OSCE ในปี ค.ศ. 2010 นับเป็นประเทศแรกจากอดีต สหภาพโซเวียตและเอเชียกลางที่ได้รับบทบาทดังกล่าว นอกจากนี้ คาซัคสถานยังเข้าร่วมในกรอบความร่วมมือ เอเชีย (Asia Cooperation Dialogue: ACD) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในระดับทวีปเอเชีย และยัง แสดงความสนใจในการขยายความร่วมมือกับกลุ่มประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่ เช่น BRICS ในฐานะส่วนหนึ่งของ ยุทธศาสตร์การกระจายความสัมพันธ์ในโลกที่กำลังพัฒนาไปสู่การเป็นพหุขั้ว การมีส่วนร่วมในกรอบความร่วมมือ ระหว่างประเทศที่หลากหลายเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางการทูตของคาซัคสถานได้อย่างดียิ่ง อีกทั้งยัง สนับสนุนการขยายเครือข่ายความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง พร้อมทั้งตอกย้ำบทบาทของคาซัคสถานใน ฐานะสะพานเชื่อมระหว่างภูมิภาคกับมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

3. ความขัดแย้งรัสเซีย-ยูเครนในฐานะบททดสอบสำคัญของนโยบายการทูตแบบหลายทิศทางของคาซัคสถาน

ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครนซึ่งเริ่มต้นขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2022 ที่ยกระดับไปสู่การ เผชิญหน้าทางทหารและเกิดการสูญเสียอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นบททดสอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อนโยบายการ ต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคาซัคสถาน โดยจากมุมมองของทฤษฎีสัจนิยม ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนการ

¹⁴ Tukumov Y.V, Auelbayev, B.A., Seilekhanov, Y.T., Aben, D.A., Aben, A.S., & Kushkumbayev. S.K. (2025). The Diplomacy of President Tokayev. Monograph. - Astana: Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan. <https://kisi.kz/wp-content/uploads/2025/11/the-diplomacy-of-president-tokayev.pdf>

แข่งขันเชิงอำนาจระหว่างมหาอำนาจ และแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่รัฐขนาดเล็กและรัฐขนาดกลางต้องปรับตัวอย่างระมัดระวังระหว่างมหาอำนาจ เพื่อรักษาความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ภายใต้ระบบระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นอนาธิปไตย ในบริบทนี้ การตอบสนองของคาสัคสถานสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบยุทธศาสตร์การถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยง (hedging strategy) กล่าวคือ คาสัคสถานมิได้เลือกดำเนินนโยบายถ่วงดุลหรือเข้าร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างสุดโต่ง หากแต่ใช้แนวทางแบบผสมผสานเพื่อบรรเทาความเสี่ยง รักษาความยืดหยุ่น และคงไว้ซึ่งความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของตน ทั้งนี้ คาสัคสถานได้ยืนยันจุดยืนอย่างต่อเนื่องต่อหลักอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนตามที่บัญญัติไว้ในกฎบัตรของสหประชาชาติและการยึดมั่นต่อกฎหมายระหว่างประเทศ โดยปฏิเสธการยอมรับการผนวกดินแดนยูเครนโดยรัสเซียอย่างชัดเจน ซึ่งทำที่ดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดในระหว่างการเข้าร่วมการประชุม St. Petersburg International Economic Forum เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2022 ซึ่งมีประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินของรัสเซียเข้าร่วมด้วย โดยประธานาธิบดีโตคาเยฟได้แสดงจุดยืนว่าคาสัคสถานจะไม่ยอมรับ “รัฐกึ่งอิสระ” รวมถึงสาธารณรัฐที่ประกาศเอกราชด้วยตนเองในภูมิภาคตะวันออกของยูเครน¹⁵ อันสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของคาสัคสถานต่อบรรทัดฐานระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน คาสัคสถานได้ใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับรัสเซียโดยตรง เนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ที่คาสัคสถานมีพรมแดนติดกับรัสเซียเกือบ 7,800 กิโลเมตร ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่ลึกซึ้ง และความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่มีมาอย่างยาวนาน¹⁶ โดยคาสัคสถานยังคงรักษาความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัสเซียอย่างลึกในทุกระดับ ซึ่งสะท้อนถึงยุทธศาสตร์ในการลดความเสี่ยงจากการตอบโต้ทางการเมืองและเศรษฐกิจจากรัสเซีย ซึ่งแนวทางดังกล่าวยังปรากฏผ่านการตัดสินใจของประธานาธิบดีโตคาเยฟในการเลือกเดินทางเยือนรัสเซียเป็นประเทศแรกภายหลังการได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคาสัคสถานอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2022 ซึ่งเป็นสัญญาณของความต่อเนื่องในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ และอีกนัยหนึ่ง ยังสะท้อนถึงลำดับความสำคัญของประเทศที่คาสัคสถานจัดวางในนโยบายต่างประเทศ

ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครนยังได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงยุทธศาสตร์การถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของคาสัคสถาน โดยเฉพาะในบริบทของการตอบสนองต่อมาตรการคว่ำบาตรของชาติตะวันตกต่อรัสเซีย กล่าวคือ แม้คาสัคสถานจะมีได้เข้าร่วมมาตรการคว่ำบาตรอย่างเป็นทางการ แต่ได้ดำเนินมาตรการเชิงรูปธรรมเพื่อให้มั่นใจว่าประเทศจะปฏิบัติตามข้อจำกัดระหว่างประเทศ และป้องกันไม่ให้ดินแดนของคาสัคสถานถูกใช้เป็นช่องทางหลีกเลี่ยงมาตรการคว่ำบาตร แนวทางดังกล่าวสะท้อนผ่านการกำหนดมาตรการ

¹⁵ OSW (Centre for Eastern Studies). (2023). Kazakhstan: Heading towards uncertainty. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-08-14/kazakhstan-heading-towards-uncertainty>

¹⁶ Neafie, J., Amanbaiuly, M., & Akhmer, A. (2025). The Rising Multiplex World Order and Regional Order in Central Asia: a case study of the Emerging Role of the EU and its implications for Kazakhstan's Multivector foreign policy. *Economic Diplomacy*, 3(1), 41-51. DOI: 10.2478/ecdip-2025-0003

ควบคุมการส่งออกที่เข้มงวดยิ่งขึ้น การเสริมสร้างระบบตรวจสอบทางศุลกากร และการนำระบบติดตามดิจิทัลมาใช้ ในการควบคุมการส่งออกซ้ำของสินค้าที่ใช้ได้สองทาง (dual-use goods) และสินค้าที่อยู่ภายใต้มาตรการคว่ำบาตร¹⁷ มาตรการเหล่านี้มีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากมาตรการคว่ำบาตรทุติยภูมิ (secondary sanctions) เท่านั้น หากยังมุ่งรักษาความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของค้ำชคสถานในสายตาของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป โดยการดำเนินการนี้สะท้อนถึงความสามารถของค้ำชคสถานในการสร้างดุลยภาพระหว่างความเป็นจริงทางเศรษฐกิจกับภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่มีความท้าทาย ในขณะเดียวกัน ความขัดแย้งดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ค้ำชคสถานเร่งขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ระยะยาวด้านการกระจายโครงสร้างเศรษฐกิจและการพัฒนาโครงข่ายการเชื่อมโยง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางภายใต้การนำของประธานาธิบดีโตคาเยฟ โดยสถานการณ์ความขัดแย้งได้ส่งผลให้ เส้นทางการค้าดั้งเดิมผ่าน Northern Corridor ของรัสเซีย ถูกชะงักงัน และกระตุ้นให้ค้ำชคสถานเร่งพัฒนา เส้นทางทางเลือกใหม่ โดยเฉพาะเส้นทาง Middle Corridor ซึ่งเชื่อมโยงจีนกับยุโรปผ่านค้ำชคสถาน ทะเลแคสเปียน ภูมิภาคคอเคซัสใต้ และตุรกี นอกจากนี้ ในด้านพลังงาน ค้ำชคสถานยังได้ดำเนินมาตรการกระจายเส้นทาง การส่งออกผ่านโครงการท่อส่งน้ำมันดิบ Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) เพื่อลดการพึ่งพาเส้นทาง CPC ที่ต้องผ่าน ดินแดนของรัสเซีย การปรับตัวเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวสะท้อนถึงความสามารถของค้ำชคสถานในการปรับตัวให้ สอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาวในการลดการพึ่งพิงเชิงโครงสร้างต่อประเทศใดประเทศหนึ่ง และตอกย้ำหลักการ สำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางอย่างชัดเจน

โดยสรุป พัฒนาการข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของค้ำชคสถานได้ ถูกนำมาใช้อย่างมียุทธศาสตร์และมีประสิทธิภาพในการรับมือกับความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจอัน เป็นผลจากความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน โดยค้ำชคสถานมิได้เพียงตอบสนองต่อแรงกดดันจากภายนอก เท่านั้น หากยังสามารถใช้สถานการณ์ดังกล่าวเป็นโอกาสในการส่งเสริมผลประโยชน์แห่งชาติของตน สะท้อนให้เห็น ถึงระดับของความเป็นปฏิปัตินิยม (pragmatism) และความยืดหยุ่นเชิงนโยบายในระดับสูงของค้ำชคสถาน ซึ่ง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสำคัญของสัจนิยม (realism) และทฤษฎีการถ่วงดุลเชิงประกันความเสี่ยง (hedging strategy) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐต่างพยายามรักษาเอกราชของตนโดยหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกับมหาอำนาจฝ่าย ใดฝ่ายหนึ่งอย่างสุดโต่งหรือการเลือกข้างอย่างชัดเจน แต่ค้ำชคสถานได้ดำเนินนโยบายสร้างดุลยภาพความสัมพันธ์ กับมหาอำนาจหลายฝ่ายอย่างรอบคอบ และใช้ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างผลประโยชน์ของ ตน ซึ่งไม่เพียงช่วยลดความเสี่ยง แต่ยังเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ใหม่ ๆ ให้แก่ค้ำชคสถานได้อีกด้วย ประสบการณ์ของค้ำชคสถานต่อการรับมือในประเด็นความขัดแย้งรัสเซีย-ยูเครน จึงถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับ ประเทศที่ตั้งอยู่ท่ามกลางหรือใกล้ชิดกับมหาอำนาจหรือเป็นสมรภูมิแห่งการแข่งขันของมหาอำนาจ โดยชี้ให้เห็นว่า

¹⁷ Beketova, K. N., Kurmash, A. S., & Rysmakhanova, G. Z. (2025). Sanctions on Russia and their role in shaping Kazakhstan's economic landscape. In SHS Web of Conferences (Vol. 212, p. 04063). EDP Sciences.

การตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์อย่างรอบคอบ ความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย และการสร้างความร่วมมือที่หลากหลายกับทุกฝ่าย สามารถมีบทบาทสำคัญในการปกป้องอธิปไตยและเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติในบริบทของการเมืองระหว่างประเทศที่มีความไม่แน่นอนสูง

4. นัยต่อประเทศไทย

นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคณาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีคุณค่าสำหรับประเทศไทยในการรับมือกับบริบทการเมืองระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและมีการแข่งขันสูงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการรักษาคุณภาพเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ และการดำเนินการทูตเชิงรุกที่มีความยืดหยุ่น กล่าวคือ ประเทศไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้บริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่จำเป็นต้องบริหารความสัมพันธ์กับมหาอำนาจหลายฝ่ายอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะสหรัฐฯ และจีน โดยประเทศไทยได้ดำเนินแนวทางที่รักษาคุณภาพที่คงความเป็นพันธมิตรด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ อย่างเหนียวแน่น ขณะเดียวกันก็ขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานกับจีนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ดำเนินนโยบายกระจายความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างประเทศกับประเทศและกลุ่มประเทศอื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการพึ่งพิงต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป และเพิ่มพูนโอกาสทั้งเชิงยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ แนวทางการมีปฏิสัมพันธ์ในหลายทิศทางดังกล่าวสะท้อนลักษณะเชิงปฏิบัตินิยมและการยึดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคณาจารย์มหาวิทยาลัยที่ให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นมากกว่าการยึดอุดมการณ์ที่ตายตัว โดยสำหรับประเทศไทย บทเรียนดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการรักษาความสามารถในการปรับตัวทางการทูต การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกรอบพหุภาคี และการวางตำแหน่งตนเองในฐานะหุ้นส่วนที่มีความรับผิดชอบและเชื่อถือได้ในเวทีระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถเสริมสร้างความมั่นคงของชาติยกระดับสถานะประเทศในเวทีระหว่างประเทศ และรับมือกับความไม่แน่นอนของระบบโลกพหุขั้วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ประสบการณ์ของคณาจารย์สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวทางเศรษฐกิจผ่านการกระจายโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยการลดการพึ่งพิงต่อภาคเศรษฐกิจใดภาคหนึ่ง โดยเฉพาะภาคทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเคยเป็นฐานสำคัญของเศรษฐกิจคณาจารย์ ตลอดจนการลดการพึ่งพิงต่อหุ้นส่วนภายนอกที่จำกัดเพียงประเทศเดียวหรือกลุ่มเดียว ได้ช่วยให้คณาจารย์สามารถปรับตัวต่อแรงกระแทกจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แนวทางดังกล่าวถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะในบริบทที่เศรษฐกิจโลกกำลังเผชิญภาวะแตกกระจาย อันเป็นผลจากการแข่งขันที่ทวีความเข้มข้นระหว่างมหาอำนาจ และการเปลี่ยนผ่านสู่ระเบียบโลกแบบพหุขั้ว ในบริบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้ ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายการทูตเศรษฐกิจเชิงรุก

เพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ฟื้นฟูความเชื่อมั่นในระดับนานาชาติ และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการระดับภูมิภาคผ่านกรอบอาเซียนควบคู่กับการมีส่วนร่วมในกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) และการแสวงหาโอกาสในการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศเศรษฐกิจอื่น ๆ อาทิ BRICS ทั้งนี้ บนพื้นฐานดังกล่าว ประเทศไทยยังสามารถต่อยอดเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจได้มากยิ่งขึ้น โดยการขยายความสัมพันธ์และความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนไปยังภูมิภาคใหม่ที่มีศักยภาพ รวมถึงภูมิภาคเอเชียกลาง ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยไม่เพียงลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ หากยังสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสใหม่ ๆ ในระบบเศรษฐกิจโลกที่มีความเชื่อมโยงสูงแต่มีการแข่งขันเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ประการสุดท้าย การที่คาส์สถานใช้กรอบพหุภาคี (multilateralism) และภูมิภาคนิยม (regionalism) เป็นกลไกสำคัญของนโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทาง สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากเวทีความร่วมมือระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคในการเสริมสร้างอิทธิพลและบทบาทของรัฐในเวทีโลกสำหรับประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทอย่างแข็งขันในอาเซียน และกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ACD ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกผู้ก่อตั้ง ย่อมมีศักยภาพในการนำแนวทางดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อขยายความสัมพันธ์กับภูมิภาคเกิดใหม่และรัฐขนาดกลาง ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินการทูตพหุภาคีเชิงรุก อาทิ การเป็นเจ้าภาพการประชุมระหว่างประเทศและการริเริ่มความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อรับมือกับความท้าทายข้ามพรมแดน ตัวอย่างที่สำคัญล่าสุด ได้แก่ การเป็นเจ้าภาพการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยหุ้นส่วนระดับโลกเพื่อต่อต้านอาชญากรรมหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต (International Conference on the Global Partnership against Online Scams) เมื่อเดือนธันวาคมปีที่แล้ว ซึ่งสะท้อนบทบาทที่เพิ่มขึ้นของประเทศไทยในการมีส่วนร่วมแก้ไขประเด็นปัญหาระดับโลก นอกจากนี้ ประเทศไทยยังสามารถใช้ประโยชน์จากเวทีระหว่างภูมิภาคที่ตนเป็นสมาชิก อาทิ กรอบ CICA เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือกับคาส์สถานและประเทศในภูมิภาคเอเชียกลาง ผ่านความร่วมมือในสาขาที่ประเทศไทยมีบทบาทโดดเด่น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืนและการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ประสานงานและผู้ประสานงานร่วมในกรอบดังกล่าว ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยยังสามารถขยายบทบาทผ่านการทูต Track 1.5 (กึ่งทางการ) และ Track 2 (ไม่เป็นทางการ) ด้วยการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ การจัดเวทีธุรกิจ หรือส่งเสริมความร่วมมือรายสาขาที่ประเทศไทยมีความเชี่ยวชาญสูง อาทิ ด้านการท่องเที่ยว สาธารณสุข วิทยาศาสตร์และนวัตกรรม และการศึกษา เพื่อสร้างความร่วมมือระยะยาวกับกลุ่มประเทศที่มีศักยภาพ ซึ่งรวมถึงภูมิภาคเอเชียกลาง ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์จากกรอบพหุภาคีและภูมิภาคอย่างเป็นระบบเช่นนี้ จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถขยายบทบาททางการทูตออกไปนอกขอบเขตดั้งเดิม กระจายความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างประเทศ และยกระดับสถานะของประเทศในฐานะ

รัฐขนาดกลางที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถเชื่อมโยงความร่วมมือข้ามภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่ท้าทายและระเบียบโลกที่ยิ่งทวีความเป็นพหุขั้วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

5. บทสรุป

นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคาส์คสถานสะท้อนถึงยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะเชิงปฏิบัตินิยม (pragmatism) และมีความสามารถในการปรับตัวสูงในการรับมือกับภูมิรัฐศาสตร์ที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจที่ทวีความเข้มข้นและความไม่แน่นอนในระดับโลก โดยมีรากฐานอยู่บนหลักการสำคัญ ได้แก่ ความสมดุล ความยืดหยุ่น และการกระจายความเสี่ยง ซึ่งเอื้อให้คาส์คสถานสามารถรักษาความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ไว้ได้ ขณะเดียวกันก็มีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับศูนย์กลางอำนาจหลายฝ่าย ทั้งรัสเซีย จีน สหรัฐฯ และกลุ่มประเทศตะวันตก โดยพัฒนาการของนโยบายดังกล่าวจากแนวทางที่เน้นความมั่นคงในสมัยของประธานาธิบดีนาซาร์บายอฟ ไปสู่แนวทางที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและการเชื่อมโยงภายใต้การนำของประธานาธิบดีโตคาเยฟ สะท้อนถึงศักยภาพของประเทศในการปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน การใช้กรอบพหุภาคีและภูมิภาคนิยมอย่างแข็งขัน และการส่งเสริมบทบาทในการเป็นเวทีสำหรับการหารือระหว่างประเทศ ได้ช่วยยกระดับสถานะของคาส์คสถานในเวทีโลก และตอกย้ำบทบาทของคาส์คสถานในฐานะรัฐขนาดกลางที่มีความรับผิดชอบและสามารถผลักดันประเด็นความร่วมมือที่สร้างสรรค์ ซึ่งสำหรับประเทศไทย ประสบการณ์ดังกล่าวของคาส์คสถานให้บทเรียนสำคัญในด้านการรักษาดุลยภาพระหว่างมหาอำนาจ การเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจผ่านการกระจายความเสี่ยง การดำเนินนโยบายการทูตเชิงรุกในบริบทของโลกพหุขั้ว และการใช้ประโยชน์จากเวทีพหุภาคีเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในประเด็นที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์สำหรับประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถขยายขอบเขตทางการทูตและเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในมุมมองของผู้เขียน เห็นว่า นโยบายการต่างประเทศแบบหลายทิศทางของคาส์คสถาน ซึ่งเป็นประเทศที่เกิดใหม่มีอายุ 35 ปี สามารถเป็นต้นแบบสำหรับรัฐขนาดเล็กและรัฐขนาดกลางในการรับมือกับความไม่แน่นอนในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยแสดงให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายอย่างรอบคอบ ยืดหยุ่น และเปิดกว้างต่อความร่วมมือในหลากหลายมิติและหลากหลายหุ้นส่วน สามารถรักษาความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายของประเทศ และเพิ่มพูนโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและเผชิญความท้าทายอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

(International Studies Center - ISC)

isc.mfa.go.th | isc@mfa.go.th